

HERIGERI ABBATIS LOBIENSIS

EPISTOLA

AD QUEMDAM HUGONEM MONACHUM (547)

Respondet quæstionibus sibi ab eo propositis de diversitate quæ Dionysium inter et Bedam occurrit, aliasque ipse illi vicissim proponit enodandas difficultates.

(Apud D. MARTENE, *Thesaurus Anecd.* I, 112, ex ms. cod. Lobiensi tempore auctoris scripto.)

Frater Hugo, si interrogaris cui potius credere **A** debeas, quandoquidem dissentiunt, Evangelio an Dionysio, responsurum te non diffido quia potius Evangelio. Sed Evangelio in veritate constante, Dionysius invenitur multum dissentire. Habet enim veritas Evangelii quia anno decimo quinto imperii Tiberii Cæsaris baptizatus sit Christus, incipiens quasi annorum triginta. Secundum vero chronica Eusebii, vel etiam Hieronymi, qui nisi probasset, non ita transtulisset, anno xviii Tiberii venit ad passionem, qui potuit esse annus xxxiii incarnationis ejus. Iterum habet veritas Evangelii xiv luna, id est feria v, celebrasse eum pascha legale, nec illud vel anticipasse, vel distulisse; feria autem vi, id est luna xv, crucem ascendisse; Sabbato, id est luna xvi, in sepulchro quievissse; Dominica vero, **B** id est luna xvii, resurrexisse. Ergo aperto circulo Dionysii, si ita inveneris, anno xxxii incarnationis ejus, vel xxxiii, vel xxxiiii, qui sunt post circulum magnæ reversionis dlxiiii, vel dlxv, vel dlxvi, age Deo gratias, sicut Beda præcipit, quod tamen ironice dixit. Ideo autem tres numeros annorum posui, quia alii putaverunt eum anno xxxii, alii xxxiii, fuisse passum, alii autem xxxiiii: quibus Beda magis assentire videtur. Secundum autem veritatem Evangelii, vel revelationem Joannis, vel prophetiam Danielis, tribus semis annis prædicavit, et alii prædicationis ejus annorum primum putaverunt, nativitatis ejus esse xxx, ut statim post baptismum et jejunium cœperit prædicandi exordium. Scimus autem Joannem evangelistam, post reditum de **C** exsilio, non solum propter hæreses quæ se absente emerserant confutandas, verum etiam quia cæteros evangelistas legeret multa de miraculis Christi, pauca vero de divinitate dixisse, quædam vero insigniora prætermisisse, utpote de nuptiis in Cana Galilææ, de Nicodemo, de cæco nato, de languido ad piscinam, de muliere ad puteum, de Lazaro suscitato, de pedum lavatione, et alia multa. Ipsa vero quæ dixerant confuse et inordinate, id est priora

posteriora, posteriora prius posuisse. Igitur aggressus est numerum annorum prædicationis Christi per dies festos paschæ distinguere, et quam pulchre ab ipsis diebus voluit exordium sumere, *Miserunt Judæi ab Jerosolymis (Joan. 1 19)*; altera die, *Vidit Joannes Jesum venientem ad se (ibid. 29)*; altera die, *Stabat Johannes, et ex discipulis ejus duo (ibid. 35)*; die tertio, *Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ (Joan. 11)*. Igitur primo anno prædicationis suæ, cum esset Jerosolymis in Pascha, ejecit vendentes et ementes de templo; secundo anno in die festo Paschæ sanavit languidum ad piscinam; tertio anno, post miraculum de quinque panibus factum, erat proximum Pascha, dies festus Judæorum; quarto anno venit ante sex dies Paschæ Bethaniam, ubi Lazarum suscitavit, quando et passus est. Nam si anno xviii Tiberii passus est, qui forte fuit dimidius super tres prædicationis suæ annos, ergo primus prædicationis ille fuit, qui decimus quintus Tiberii exstitit, quo et baptizatus est. Sed forte, secundum supputationem Bedæ, initium decimi noni Tiberii Cæsaris anni potuit esse quartus prædicationis, qui fuit et passionis, id est xxxiiii incarnationis, præcedentibus iii annis, id est xxxi, xxxii, xxxiii. Sive ergo xxxiii, sive xxxiiii secundum cyclum Dionysii, ab incarnatione sua passus sit anno, nullo modo consentit evangelicæ veritatis relatio; nam anno xxxiiii luna in Pascha, non xvii, ut dictum est, sed provenit xxi, nec xviii luna in feria v, sed provenit in die Dominica. Passio vero non vi feria, nec in x **C** Kalendarum Aprilium, secundum Græcos; nec in viii Kalendas, secundum Latinos; sed nec resurrectio in viii Kalendarum Aprilium, secundum Græcos, nec in vi Kalendas, secundum Latinos, ullo modo proventura est. Jam vero quam inconsentaneum sit in xxxiii ab incarnatione sua passum esse, vel resurrexisse, palam liquebit, cum hæc omnia potius occurrant in Aprili quam in Martio. Evangelio autem præscribente, scimus quia in æquinoctio autumnali prænuntiatus sit Joannes Baptista;

recensens, ita habet: *Scriptis ad Hugonem epistolam de quibusdam quæstionibus.*

(547) Hujus epistolæ meminit Sigebertus in libro De scriptoribus ecclesiasticis, ubi Herigeri scripta

in mense autem sexto, id est Martio, post dimidium annum, eisdem Kalendis, annuntiatus est Christus, quo conceptus est et passus, secundum illud: *Nō coques agnum in lacte matris suæ* (Exod. xxiii, 19); id est, non eo die Christum interficias, quo conceptus est, quod, licet vetuerit, præsciebat tamen Judæos non obaudituros; sicut et Adæ lignum scientiæ boni et mali vetuit, quod tamen eum non observaturum præscivit, propter quod, dicit Psalmista: *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum* (Psal. xxxi, 2). O quam periculosum est vel a Deo, vel ab aliquo sancto viro talia præmonendo audire, cui quia Spiritus inest prophetiæ, raro contingit quæ prohibet non evenire! Languido enim ad piscinam sanato tristis præmonuit: *Vade jam et noli peccare, ne deterius aliquid contingat* (Joan. v, 14). Deterius quippe ei contigit, quando in passione Christo alapam dedit. Igitur his in veritate constantibus, liquet Christum uno eodemque die et conceptum et passum. De Kalendario autem, vel annis Dominicæ incarnationis, propter incertiam temporum magna est consultatio chronographorum. Qui enim scire potuit abbas Dionysius a suo tempore retro computans annos imperatorum usque ad quadragesimum secundum Augusti Cæsaris annum, qui fuit annus primus nativitatis Christi, secundum chronica Eusebii? Quomodo, inquam, indubitate scire potuit qui integris annis regnaverint, qui aliquot menses vel dies superhabuerint, quanta interregna fuerint, id est, uno defuncto et altero substituto, quantum temporis intercesserit? Sed Græcis, auctore Nicæno concilio et beato Cyrillo Alexandrino episcopo, magis assentiendum, qui et finitimi Orientalibus et vicini apostolicorum virorum fuere temporibus. Omnis enim antiquitas, ut ait orator maximus, quo propius aberat ab ortu et divina progenie, eo melius quæ erant vera cernebat. Hi itaque viii annos ab Incarnatione Domini minus quam circulus Dionysii supputant; ergo, secundum illos, primus ab Incarnatione Domini annus is est qui est in circulo Dionysii nonus. Is autem est xxxiiii, qui est in circulo Dionysii xlii, habens vii concurrentes, xiiii epactam, terminum in xi Kalend. Aprilis, feria scilicet v, quando et Cœna facta est, et vespere Pascha celebrari cœpta est, sicut dicit Dominus, die xiiii ad vesperum Pascha Domini est, et in xv sub luna solemnitate celebrabilis, quando et passus est, id est x Kalendas Aprilis, et Sabbatum quando requievit in sepulcro, luna xvi, ix Kalendas Aprilis, et Dominicum diem Resurrectionis viii Kalendas Aprilis, luna xvii. Præclare: nam in questionibus Ptolomæi regis cum Lxx Interpretibus de libro Exodi agitatæ, deprehensum est æquinoctia et solstitia in xii Kalendarum, potius quam in octavis, etiam ratione horologica esse adnotandum. Constantino quippe Augusto xviii imperii sui anno baptizato, scandalum ortum est per Ecclesias Orientales noviter ædificatas, aut renovatas, non solum de simultatibus inter Alexandrum Alexandrinum episcopum,

et Arium presbyterum suum, sed etiam de Pascha celebrando, quod prius ab Orientalibus agebatur quam ab ipsis Judæis. Judæi enim, annos lunares sequentes, in quibusdam embolismis uno mense antequam nos, et hoc ante æquinoctium celebrant; sed hic error ex libro Bedæ De temporibus facile decutitur. Orientales vero, qui successores apostolorum jactabant se consecrari, sed concordiam solarium et lunarium annorum non usquequaque perscrutati, utroque claudicabant pede. Quapropter rogatu Sylvestri papæ missus est ab imperatore Osius Cordubensis episcopus, qui utrumque corrigeret, et pacem inter Alexandrinos componeret, sed reversus est sine effectu. Igitur rogatu Sylvestri, et jussu Constantini congregata synodus apud Nicæam, per duos menses celebrata est, ubi error Arii facile deprehensus, cito fuit damnatus. Sed de paschali observatione quæstiones difficiles et pene inextricabiles diu sunt agitatæ. Ad ultimum quæstionibus Ptolomæi regis cum Lxx Interpretibus recitatis, xiiii quoque lunis paschalibus secundum Pachomium confirmatis, sancitum est ut quicumque deinceps Pascha cum Judæis, id est ante æquinoctium, celebrasset, anathema esset. Sed in xiiii lunis Pachomii invenitur ante æquinoctium, quod in viii Kalendas Aprilis putabatur xiiii luna paschalis, v die, id est in xii Kalendas Aprilis; aut iii die, id est in xi Kalendas Aprilis, ubi et terminus et aliquoties ipsa solemnitas reperitur; aut iii die, id est in x Kalendas Aprilis, ubi solemnitas tantum; aut pridie, id est ix Kalendas Aprilis, ubi utrumque; aut in ipsa viii Kalendarum die, ubi identidem adnotatur. Itaque, aut anathemati subjacendum, aut sicut in Nicæno concilio sancitum est, Pascha est celebrandum. Conclusum est igitur et Ægyptiaca disciplina, qui peritiores in arte calculandi sunt, utpote apud quos nunquam pluviam, nunquam nubila fuere, et horologica ratione æquinoctium vernale in xii Kalendarum potius esse. Et quam congruenter, quam apte, feria quippe iii dum crearentur sidera, ipso momento, dividitibus spheram cœlestem sole et luna, et sole quidem Arietem, luna autem obtinente Libram, patuit in xii Kalendarum æquinoctium vernale fuisse. Ergo in xiiii Kalendarum, feria iii, apparuit arida; in xiiii Kalendarum feria ii, factum est firmamentum; in xv Kalendarum, id est feria i, affligitur primus dies sæculi, et ingressio solis in Arietem. His ita in veritate constantibus, feria v, id est xi Kalend. Aprilis creati sunt pisces et aves; feria autem vi, id est x Kalend. Aprilis, factus est homo, et producta est de latere ejus Eva. Et ubi auctoratus, ubi sanctius per crucem Christi redimeretur homo, et de sanguine profluenti e latere Christi baptizaretur Ecclesia, quam in ipso die et eodem Kalendario? Et sicut Deus ab operibus suis requievit in die Sabbato, id est viii Kal. April., ita et Christus in sepulcro. Successit Resurrectionis ejus dies Dominica, id est viii Kalend. April., quæ non solum prima, sed etiam

inscribitur pro octava. Ut autem transcenso æquinoctio, utque in tertia hebdomada, utque Dominica die, sicut angelus per pastorem mandavit Victori papæ Romano, facile est inveniri apud Bedam in libro De temporibus de ipsorum sacramento. Nam Judæi quocumque die post Sabbatum, id est una vel prima Sabbati, quæ modo dicitur dies Dominica, aut secunda Sabbati, aut tertia Sabbati, aut quarta Sabbati, aut quinta Sabbati, luna XIII occurrisset, eodem die, facto vespere, et XV luna incipiente, habebant Pascha, et quot dies superessent usque ad Sabbatum, protrahebant illud usque ad Sabbatum, et ipsum Pascha aliquoties V diebus, aliquoties III et deinceps, aliquoties uno tantum die vel duobus ante Sabbatum, sicut contigit in passione Domini, quando feria V ad vesperascente, et luna XV incipiente, ipsam noctem et sequentem diem habebant pro Pascha, sicut dicit evangelista: *Erat pascha et azyma post biduum (Marc. XIII, 1)*. Sabbatum autem subsequens, non solum propter semseptimum, sed et propter solemnitatem paschalem, quasi duplex festum dicebatur Sabbatum Sabbatorum. Quid autem distet inter Pascha et azyma, vel si indifferenter dicatur, sicut apud alium evangelistam: *Prima autem die azymorum, quando pascha immolari solet (Math. XXVI, 17)*, vel quot diebus Judæi antequam nos, vel quot nobiscum celebrent Pascha, apud Bedam inventu facile est. Liqueat igitur quia prius Orientales quam ipsi Judæi celebrabant. Judæi enim, licet de æquinoctio aliquoties errarent, tamen XIII lunam sequebantur. Orientales vero, lunaris circuli penitus ignari, æquinoctium autem in VIII Kalendas Aprilis tenentes, sicut et multi nostrorum, utpote Augustinus, Fulgentius, Joannes Chrysostomus, et ipse Plinius, quo etiam die conceptionem Christi et passionem adnotabant, Pascha in VI Kalendas Aprilis celebrandum præfixerant, quocumque die hebdomadis evenisset, sicut et Natale Domini in VIII Kalendas Januarii. Victor vero papa Romanus, ab angelo per pastorem monitus quocumque die hebdomadis ipsa VI Kalendarum Aprilium dies provenisset, in Dominicum diem Pascha differendum statuit. Et de Dominica bene, ut ipse utique quo Dominus resurrexit dies nunquam permutaretur, et ut post æquinoctium semper Pascha celebraretur. Ut vero post XIII, id est in III hebdomada hujus sæculi omnino adhuc aut ignorabatur, aut ne legebatur, donec in Nicæna synodo et æquinoctium XII Kalend. April. præfixum, et dies paschales, juxta XIII lunas Pachomii, deinceps sunt observati. Hoc vero certissime sciendum quod si eo tempore æquinoctia et solstitia in XII Kalendarum, sicut modo essent præfixa, nunquam conceptiones et natales beati Joannis et ipsius Christi in VIII Kalendarum, sed potius in XII essent assignatæ. Nam qui ipsa æquinoctia in VIII Kal. putaverunt, ipsi easdem festivitates ibidem assignaverunt, propter illud quod dixit Joannes: *Illud oportet crescere, me autem minui (Joan. III, 30)*.

A Sed veritas cum Græcis scienda. Consuetudo autem Ecclesiarum, si non est contra fidem, nullo modo permutanda, nec eis qui in VIII Kalend. putaverunt, omnino abrogandum, cum Græcis vero et Ægyptiis de XII sentiendum. Quod dictum adversus hæresim quæ nuper exorta est valet plurimum, domno Gerberto illam ex Toletano concilio prærogante. Nam cum sint V dies a XII Kalendis usque ad VIII, si dies Dominicus paschæ, aut Sabbatum sanctum, aut Parasceven, aut cœna Domini præpedierint quominus annuntiatio beatæ Mariæ matris celebrari possit in quolibet ex ipsis V diebus, anticipari valebit, et rescriptum nostrum adversus hæc, si petieris, impetrare valebis. Hæc, frater dilectissime, summam breviterque quia per memetipsum infirmitate interpellante, et oculorum acie jam caligante, scribere non potui. Minus de leporis urbanitate curavi, sciens eos qui ante nos de artibus scripsere, ut tantum intelligerentur elaborasse, eloquentiam vero omnino neglexisse. Volo autem pro talionis recompensatione vicem repossere, ut quia multa sunt in Scripturis divinis quæ nostrum videntur intellectum offendere, vobis orantibus, et Scripturarum campos percurrentibus, possint lucidiora esse.

B Primo qualiter tantam diversitatem quæ est in homilia Bedæ de Palmarum die valeam discernere. « Agnus, inquit, paschalis, cujus immolatione populus Israel est ab Ægyptia servitute liberatus, ante V dies Paschæ, id est XIII luna ad vesperum jussus est immolari. Significans eum qui nos sanguine suo redempturus ante V dies Paschæ, idem hodierna die, magno præcedentium sequentiumque populorum gaudio ac laudatione deductus, venit in templum Domini.

C Secundo de epistolis decretalibus Jacobi et Clementis ad alterutrum missis, in quibus ita Clemens ait de beato Petro, sicut jam passo. Igitur Petro vivente manifestum est eum non scripsisse. Et Jacobum VIII annis manifestum est ante passionem Petri decessisse. Post passionem vero beati Petri Linus XII annis et Anacletus totidem, cooperatores Clementis, qui Petro vere successerat, exstiterunt. Multo minus igitur istorum tempore potuit Jacob rescribere. Post decessum vero ipsorum, cum Clementis solus VIII annis Romanæ præsideret Ecclesiæ, multo adhuc minus credendum est potuisse rescribere completo a passione Jacobi XXXII annorum tempore.

D Tertio de nostris Treverensibus Eucharis, Valerio, Materno, qui dicuntur missi fuisse ab apostolo Petro, et locus quidem in Elisatio pago nomen habens Eligia concordat cum eorum historia; sed a passione beati Petri qui est XIII annus Neronis, qui si forte Eucharium, Valerium et Maternum Treveribus misit, ante aliquot annos passionis suæ hoc fecit, computantur anni CCLXIII usque ad annum XXV Constantini, quando obiit sanctus Sylvester, cujus jussu Arelato facta est synodus, ubi legitur interfuisse sanctus Maternus Agrippinensis episco-

pus cum Maurino archidiacono suo, ubi et adfuit A appareat, et pragmatica ipsius omnem veritatem sanctus Agricius Treverensis episcopus. contineat.

Quarto, quomodo Decius, qui uno tantum anno vel paulo plus præfuit, et Cornelium papam martyrizavit, Xistum papam cum Laurentio archidiacono suo interficere debuerit, cum Stephanus et Lucius, antecessores Xisti, a successoribus Decii Gallo et Volusiano vel Valeriano et Gallieno martyrizati sint.

Quinto, de Constantino Augusto, quod ab Eusebio Nicomediense baptizatus sit, Ariano dogmate. Dicunt autem hæretici baptismum cum, ut in Jordane baptizaretur, differre voluisse, sed in Nicomedia præventum morte noviter ab Eusebio Ariano baptizatum esse. Verior autem est historiæ Græcorum assertio, ubi habetur ab hæreticis, propter invidiam Christianorum, quod de concubina sit natus, et rebaptizatus, confictum esse, cum et baptisterium ejus quo a Sylvestro baptizatus est adhuc Romæ

(548) Hac epistola, quam non existimo esse integram, respondet Herigerus quæstionibus sibi ab Hugone factis in epistola cujus fragmentum sequens tantum habeo: *Domno abbati H. frater Hugo. Quod Beda et Dionysius in opusculis suis videntur diverse*

Sexto, de sancta cruce, quam quidam pulant nisi post conversionem Constantini et tempore S. Sylvestri non esse inventam; sed Sylvestro antecessit Melchiades, Melchiadi Eusebius, qui inventionis ejus celebritatem præcipit in decretalibus suis observandam, utpote suo tempore inventam v Nonas Maii.

Septimo, de probroso Arii interitu, quasi tempore Constantii filii Constantini secundum historiam ecclesiasticam exstitit, sub Alexandro episcopo suo esse non potuit. Obitus enim Alexandri obitum præcessit Constantini annis viii. Athanasius namque, qui Alexandro successit, primum exilium apud Treverim, jussu Constantini, non Constantii, pertulit, quando cum Maximino episcopo Treverorum et Servatio Tungrorum et aliis multis Coloniensi synodo interfuit, ubi Ephrata ejusdem civitatis episcopus damnatus fuit (548).

sentire, quod aliquando quoque plerosque confundit, vestro petimus corrigi examine. Nam Beda, qui in capitulo 47, quod inscribitur De annis Dominice Incarnationis authentice, imo et evangelice viii Kal. Aprilis, xv luna diem.....

ANNO DOMINI MVIII.

NOTGERUS LEODIENSIS EPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA

(*Gallia Christiana nova*, tom. III, pag. 845.)

Notgerus, seu *Notkerus*, ut in diplomatis passim C legitur, Alemannus ortu, in Suevia nobilibus parentibus natus, primum monasterii S. Galli præpositus, ut in Chronico Saxonico legitur, ubi tantum in litteris ac pietate progressum fecit, ut fratribus præponi meruerit, et inde ab Odilone Stabulensi abbate ad suos erudiendos evocatus fuerit, teste Bartholomæo Fisenio; demum Eraclio e vivis sublato suffectus est, et a S. Gereone Coloniensi episcopo consecratus 974. Vir fuit eximie pietatis, singularis pro illis temporibus eruditionis, summæ in agendo sapientiæ, miræ in pertractandis negotiis sagacitatis, et vix non immensæ erga omnes benevolentie simul et munificentie.

Primum ejus studium fuit ut plebem ad officium revocaret, ratus illam, nisi coereretur, rempublicam D universam suo veneno brevi infecturam. Statim atque possessionem iniit, iis qui omnem Eraclii domum impudenter perruperant, diem dixit, et, cognita

causa, damnatos pœnas luere jussit. Caprimontanam arcem infra secundum ab urbe lapidem sitam, accessu arduam, murorum ac turrium firmitate munitam, hoc tenus inexpugnatam, imo et inexpugnabilem visam, Leodico imminentem, latrunculorum et pagi tyrannorum speluncam, improbanda ac temeraria fraude cepit, ac totam evertit tanto suorum ardore ut pristinae munitionis nullum omnino vestigium permanserit. Crevere ista ruina Leodicum et Aquisgranum, eversa quippe Dei Genitricis basilica, presbyteros duodecim qui in illa Domino serviebant, cum omnibus suis redditibus Aquensi collegio conjunxit, et additis de suo vectigalibus, alios in super denos instituit. S. Caprasii in eodem monte positum collegium canonicorum ad sancti Pauli Leodum transtulit. Tertiam S. Joannis evangelistæ ecclesiam vix nulla destruere potuit, donec similem in urbe construendam vovisset, cujus se voti religione liberavit anno 981. Unde hic versus compositi :